

# VRTEC.



## ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 12.

V Ljubljani 1. decembra 1882.

Leto XII.

### Na sveti večer.

Temná je noč, moj duh temán,  
Rosnó mi je okó;  
Zamán vedrim duhá, zamán  
Tešim srcé bolnó.

Pri okni zrém tja v murzlo noč,  
Tja v zvezde zrém svitlé,  
In srce mi spominá pekóč  
Mori, gorjé, gorjé!

Nocój pa bode svet odklét,  
In konec bo solzá;  
Nocój pa človek bo otét  
Bolésti in gorjá.

In obsijál bo sreče žár  
To zemljo, te stvari;  
Potihnil v srcih bo vihár  
Nocój do konca dní! —

Kdo zná, li bodem tudi jaz  
Nocój otét gorjá?  
Li pride tudi zame čas  
Mirú nocój, kdo zná?

S. Magolič.

### Brat in sestra.

I.

Vem, da ste užé mnogokrat slišali o zlatej Pragi, ki je glavno ter najlepše mesto Českega. Res, da so ondu krasne palače, ali koliko najdeš v njih večkrat tudi največjega siromaštva. Nekako bolj v sredi mesta stoji hram. V njega hočeva iti, dete moje drago. — Po dolgém, ozkem hôdu ideva ter prideva do majhenih vrat.

Jedva je odpréva, puhtí nama užé mrtvaški duh nasproti. V sobo stopivša, vidiva na mrtvaškem odru ležati ženo o kacih 32 letih. Ondu v kotu sedi postárana ženica, to je mati umrle; a ob dnu stojita ljubeznjiva otročiča: deklica Olga in Vladimirček. Olga ima osem, Vladimirček štiri leta. Sestrica drží bratca za rokó in videti je, da jima solzé zalivajo očí.

„Mati, mati!“ kliče Vladimirček. „Vstanite užé, vstanite, ljuba mati!“

Ali mati se niti ne gane, ne sliši tožnega glasú svojega otroka. In zdaj sta bila otroka siroti. Oče jima je umrl užé pred tremi leti in ostala jima je samó še slabotna in stara bábica.

„Idiva vùn, Vladimirček,“ pravi Olga ter véde bratca iz sobe. Zunaj na prag sedeta ter jokajoč gledata mimogredoče, kateri se pa za njiju prav nič ne brigajo.

Zdajci prideta gospod in gospá, obá vže bolj priletna. Ugledavši jokajoča se otroka, postojita pri njima.

„Zakaj se jokata?“ vpraša ju ljubeznjiva gospá.

„Mati so nama umrli,“ reče Olga ihtéč se.

„A kje so oče?“ vpraša gospod.

„Tudi so vže umrli pred tremi leti.“

„In kje stanujeta?“

„Tukaj!“

„Peljita naju notri,“ reče zdaj gospá. Gospódu in gospéj so se prikazale debele solzé v očeh, ko sta videla na mrtvaškem odru ležati mater in ko jima bábica pové, kako siromaštvo je v hiši. Gospod, gospá in babica so govorili nekaj na tihoma. Zdajci se obrne gospá k Olgi, rekoč:

„Olga, ali me imaš kaj rada?“

„Zakaj bi vas rada ne imela, ker ste z menój takó prijazni.“

„Ali bi šla z menoj od tukaj?“

„A kje bi potem ostal Vladimirček?“ vpraša deklica skrbljivo.

„Pri meni ostane, Olga, pri meni,“ odgovori babica; „saj znaš, da je pri meni najrajše.“

„Dà! dà! jaz ostanem pri vas, babica moja,“ oglasi se deček.

„Nu potlej užé grem z vami, milostíva gospá, ako me vzamete siroto,“ reče Olga.

„Rada, prav rada te vzamem, dete ljubo,“ reče ganena gospa; ali denes še ne moreš z nama, ker imam še mnogo opravkov, jutri pridem po tebe.“ —

Žalosten je bil večer tega dne. Slaba lučica je brlela v slabo razsvitljenej sobi. Zdaj pridejo štiri neznani možje ter o joj! zlato mater položé v temno krsto. Srcé je pokalo otrokoma, ko so možjé zabijali krsto. Kaj je pomagal krčevit jok, glasán krič teh sirot? Odnegli, odnesli so ljubo mater. — Ondu v kotu sta klečala otročiča ter povzdigovala roké k svetemu razpelu.

Žalostna in britka je bila ta noč.

Drugo jutro sta res prišla gospod in gospá. Olga je gorko objela babico in svojega bratca, ozrla se je še z britkim pogledom po siromašnej sobi, v katerej je toliko časa preživela, in — šla je potem s solzami v očeh z neznanom, a toliko prijazno gospó.

Gospod je še ostal v sobi ter je dejal babici: „Ne bojte se za Olgo; kakor vam sva užé včeraj povedala, ona bodé najina hčerka, ker nama Bog

ni otrók dal. Tù imate nekaj denarjev. Kadar vam jih nedostane, naznanite mi, rad vam bodem pomagal. Ne pozabite mojega imena: Janko Gorazd, trgovec v Trstu na Primorskem.“

Vladimirček je sam ostal pri babici. Vsak dan se je spominal svoje sestrice. Gospod Gorazd jima je res pošiljal prvo leto denarjev, da-si ga niso niti prosili zanje. A drugo leto sta morala babica in Vladimirček zapustiti dosedanje stanovanje, ker se je naselila tjà imenitnejša gospoda, kakor jima je dejal hišni gospodar. Preselila sta se v drugo predmestje. Zato pa nista več dobivala podpore od gospoda Gorazda, ker pošta za njiju stanovanje ni znala.

Minulo je leto za letom. Vladimirček je hodil v učilnico ter se je pridno vedel, a babica ga je učila domá na plunko (harpo) igrati in s tem si je deček pozneje zaslužil marsikak krajcar.

Minulo je užé osem let, kar je Olga otišla iz Prage. Necega po póludne reče babica Vladimirčku: „Denes mi je slabo. Dolgo užé ne bodem več, Vladimirček moj ljubi!“ To rekši, leže v postelj.

„Babica, pri vas ostanem,“ reče nato deček.

„Ali kaj bodeš jedel? Saj znaš, da nimava ničesar; vzemi plunko ter idi v mesto, po tem potu se preživiva, reče mu babica.

Deček vzame plunko raz steno, posloví se ter otide, da poišče vsakdanjega kruha sebi in babici. Na večer se vrne domóv. Bil je vesel, ker denes je več naprosil, nego li drugekratí. V sobo stopivšemu, migne mu babica k sebi.

„Prišla je moja poslednja ura, Vladimir. Poišči Olgo, dobro se jej godí, zeló te ljubi. V Trstu na Primorskem jo najdeš.“ Jedva je babica to izgovorila, izdehnila je svojo blago dušo. Ves osupel je stal deček ob postelji.

„Babica, babica!“ vzkliknil je z britkim glasom za nekoliko trenutkov ter se nagnil k njej; a babica ni dala več življenja od sebe.

Drugi dan so jo odnesli ravno tísti možjé, kakor ljubo mater. Gospodar je tolažil dečka in mu prigovarjal, da naj pri njem ostane; ali Vladimir je vzel plunko ter je ostavil mesto, v katerem sta mu umrla mati in babica.

## II.

Bil je Vladimir v dvanajstem letu svoje dóbe. Čutil je bolečino, da se ločí od svojega rojstnega kraja, od mile domovine. Zunaj mesta je vprašal možá po Trstu. Ali ta ga začudeno pogleda, rekoč: „Trst na Primorskem?“ „Dà,“ reče deček. — „To je daleč tam na jugu.“

In Vladimir gre dalje proti jugu. Dan za dnevom je potoval s plunko ob rami. Prišel je na dolenje Avstrijsko, kjer ni razumil ljudskega jezika, ker ondu prebivajo sami trdi Nemci; potem je prišel na Štírsko, kder iz začetka tudi še ni nikogar razumil, ker je hodil po gorenjem Štírskem.

Necega dne pride v vas, in ko sliši ljudi govoriti, zdijo se mu besede nekolike znane; poslušá natančneje in res je nekoliko razumil; bil je namreč užé na spodnjem Štírskem, kjer je našel ljudi, ki so bili jako dobrega in usmiljenega srcá.

Takó idóč iz vasí v vas pride necega dne v velik gozd. Vse je bilo tiho okolo njega, samó drobni ptički so ščebetali po gostem lesovji. Počasi je šel Vladimir dalje, premišljajoč svoje siromaštvo. Prišel je do križa,

sv. znamenja ob česti. Tjã gori pogleda na Križanega, sname klobuk raz glavo ter obstojí.

Kaj se mu je srce takó omečilo pri pogledu Križanega? Svitle solzé mu oblijó od solnea zagorelo lice. Ponižno poklekne tjã pred sv. znamenje, povzdigne roki k nebesom ter moli:

„O moj Bog, usmili se me! Glej sirota sem. Nimam očeta ne matere, nimam babice, vsi so mi umrli, in zdaj sem sam uboga sirota. Moj Bog, prosim te, vodi me, da skoraj pridem k svojej sestri v Trst.“

Te besede izrekši, bil je Vladimir potolažen. Vstal je ter hotel dalje iti. A zdajci ugleda ne daleč od križa ob drevesu slonóčega kmeta, kateremu so se solzé v očéh lesketale.

„To se mi pa dopade, deček,“ reče mu mož. „Povej mi vender, kdo in od kod si?“

Ko sta takó skupaj šla po poti, povedal je Vladimir kmetu svoje imé, svoje trpljenje in kakó zdaj išče svoje sestre.

Kmet mu reče nato: „Res si sirota! Mnogo si užé prestal, a upaj v Boga v nebesih in dobro ti bode. Kakor vidim, zdaj ne moreš dalje proti Trstu, ker ti je obleka malo ne vsa raztrgana in si tudi užé slab od hoje. Vem, da si dostikrat stradal, zatorej ostani pri meni nekaj časa, da se ti obleka izboljša in se ti tudi telo nekoliko odpočije. Ali ti je prav takó?“

Vladimir je milo pogledal kmeta, ter mu hotel hvaležnosti rokó poljubiti; a kmet mu jo odtegne, rekóč: „Tega ti ni treba; le priden ostani! Tù poglej našo hišico.“ Prišla sta iz gozda in ondu na lepej zelenej ravnini je stala kmetova hiša.

Jurij Kómarek je bilo kmetu imé, ki je bil takó usmiljenega srcá. Bil je, kakor tudi njegova žena, užé priletel, a bila sta brez otrok.

Vladimir je moral zdaj še gospodinja vse povedati, kako se mu je godilo. Do srca je bila tudi ona ganena; rekla mu je: „Ostani pri nas, dokler se ti poljubi.“

Vladimir se je obema pristrčno zahvalil za toliko dobroto, ter je rad ostal pri takó dobrih ljudéh.

### III.

Zdaj se je Vladimiru zopet dobro godilo. Njegovo lepo od solnčnih žarkov orujavelo lice se mu je jelo rudečiti. Očí, prej takó kalne, postajale so živejše in okolo ust zibkal se mu je sladek nasméhlej. Srce mu je veselejše bilo in iz grla so zvenele pesence, katere ste ga bili mati in babica naučili.

Pasel je živino kmeta dobrotnika. V dobrem in zadovoljnem življenji je skoraj pozabil svoje ljube sestrice Olge, samó časih in časih se je je še spominal in takrat se ga je vselej polastila neka nemirnost, ki je pa kmalu zopet minula.

Na paši pri svojej živinici je bil ves srečen. Imel jo je jako rad ter je vedno lepo ravnal ž njo, Živina ga je tudi rada slušala. Ako je deček zaklical: „Dima! pojdi sèm!“ in jej z roko namignil, takój je priteklo živinče k njemu. Ako je pa živinče hotelo na sosedovo njivo ali travnik, zaklical je samó: „Ne smeš tjã, Dima, nè!“ in živina se je takój vrnila.

Takó je ostal Vladimir pri Komarku vse polletje notri do globoke jeseni. Necega hladnega jesenskega dne je zopet pasel kmetovo živino. Danes ni bil nič kaj vesel, to mu je bilo videti na licu. Mislil je na Olgico, svojo

sestro. Zdajci začuje glasno vreščanje v zraku. K višku pogleda ter vidi — žrjave. Urno so leteli tja proti jugu, kakor bi se bali, da bi jih ne zasačila mrzla zima. Vladimir je gledal za njimi, dokler mu niso popolnem izginili izpred oči. Globoko je vzdihnil. Sreč mu je postajalo nemirno in neka otožnost se ga je polastila.

„O žrjavi!“ dejal je sam v sebi, „vi hitite tja proti jugu. Dà! pot ste mi pokazali, tudi jaz bodem skoraj za vami.“

Zamislil se je.

„O Olga, Olgica moja!“ vzkliknil je iz globočine svojega srca. „Skoraj bodem pri tebi!“ in solzé se mu vlijó po licih.

Žalosten je prignal živinico domóv. Kómarek in njegova žena sta ga izpraševala, kaj mu je. Ko jima pové vzrok svoje žalosti, nasméhne se mu prijazni kmetič ter mu reče: „Znal sem, da se bodeš prej ali pozneje spomnil svoje sestrice in mislil na njo. Ostani pa še vender nekaj dni pri nama, glej, takó te imava rada, kakor bi bil najin lasten otrok. In ker se zima užé bliža, hočem ti napraviti zimske, gorke črevlje. Do Trsta imaš od tukaj več nego teden hodá, po ves dan mi pa tudi ne smeš hoditi, ker bi si lahko pokvaril zdravje in bi obolel. A bolan vender ne smeš k sestri, ker bi jej napravil žalost in nobenega veselja.“

Te besede si je Vladimir zapomnil. Nekaj dni je še hotel ostati pri svojih dobrotnikih in potlej se podati na daljni pot. V tem je dobil gorke zimske črevlje in novo obleko.

Dan ločitve je prišel. Vladimir je podal Komareku in njegovej ženi roko, lepó se jima zahvalivši za vse, kar je prejel od njiju. Težko jima je bilo po fantu, katerega sta ljubila, kakor svoje lastno dete.

Vladimir je potoval proti Trstu. Hrano je dobival pri ljudéh, katerim je na plunko brenkal. Mnogo lepih krajev je obhodil, predno je prišel tja, kamor je bil namenjen.

#### IV.

Po dolgej in težavnej hoji je prišel na obali jadranskega morja. Veliko, krasno mesto se razprostire pred njegovimi očmi. Kamor koli je pogledal, vse mu je neznano. Hodil je po širocih in ozkih ulicah sem ter tja, popraševal ljudi to in óno, ali od sestre Olge ni mogel poizvedeti ničesar.

Bil je vže peti dan v Trstu; prehodil je malo ne vse ulice, a Olge še ni našel. Ta dan je brila ostra ledena burja po ulicah velicega mesta, ko je Vladimir šel s plunko ob rami iskat si kruha po hišah usmiljenih ljudi. Goste snežinke so padale na zemljo in besnèč veter se je poigraval ž njimi, zaganjajoč je drhtečim in borno oblečenim ljudém v lice.

Vladimir je šel mimo cerkve. Spodobno sname klobuk z glave ter vzdahne: „Hvaljen bodi Jezu Krist! Usmili se mene uboge sirote!“ A slišal ni, da gre za njim lepo oblečena gospodična. Z bridkim srcem je pogledala dečka ter mu pomolila desetico. Vladimiru se je čudno zdelo, da mu je gospodična dala desetico, da-si je darú niti prosil ni. Čudno mu je postajalo pri srci. Zrl je za gospodično ter videl, v katero hišo je šla. Bila je to lepa prodajalnica. Ves dan je hodil Vladimir po mestu ne menèč se za skeleči mraz, ki mu je pretresal ude. Podoba usmiljene in rahločutne gospodične ni

mu šla iz uma. Nekako znana se mu je zdela ta lepa in vitka podoba. Truden je legel z večera spat v nekem predmestju, kder si je bil izprosil prenočišča.

Vso noč je sanjal, da je doma na Českem v zlatej Pragi. Na hišnem pragu sta sedela s sestro Olgo. Ali prišla sta gospod in gospá in drugi dan je šla Olga z njima. Prirčno ga je pri odhodu poljubila in — ni je bilo več. Ko se Vladimir zjutraj vzbudi, bile mu so oči rosne. „Olga!“ vzdahne in se v misli zatopi. Za nekoliko trenutkov reče sam v sebi: „Dà, dà! óna gospodična je bila moja sestra Olga in nihče drugi ne!“

Takój skoči na nogi, obleče se ter otide v mesto. Zna se, da mu je prva pot bila v cerkev. Bilo je lepo, krasno jutro, le burja je prepihavala po mestu. Vladimir iz cerke prišedši hodi nekaj časa po ulicah ter ne ve, kam bi se dejal. Naposled obstoji pred hišo, v katero je včeraj šla gospodična. Nekako boječe odprè velika vrata ter vstopi v vežo. Nihče mu ne pride naproti. Zdaj potrka na duri, izza katerih je slišal govoriti. Ko duri odprè, ugleda v sobi gospoda, sedečega za mizo s svojo družino.

„Nu ravno prav si nam došel, deček,“ reče gospod, „daj, pokaži svojo umetelnost in zabrenkaj nam na plunko.“

Vladimir prime za plunko ter lepo počasi ubira tenke strune. Gospod nekaj časa posluša, potem otide v prodajalnico.

Nekoliko akordov odbravši, zapoje Vladimir milozvonečo pesenco s spremljevanjem na plunko. Bil je tako obrnen, da mu je človek pri vratih stojèc lahko gledal v lice.

Njegovi milozvoneči glasovi doneli so po sobi; znalo se mu je, da mu iz dna otročjega sreá prihajajo besede.

Užè ko je Vladimir začel pesenco peti, prišla je gospodična, katero je bil gospod v prodajalnico poklical, v sobo. Ali kakó ostrmi, ko čuje znane jej glasove. Kolikokrat je ona sama užè prepevala to mično pesenco, katera jo zdaj spomina veselih otročjih let. Páznejše je zdaj zrla dečku v lice, in néka znana podoba se jej je vzbudila v spominu. Vročè jej je postajalo v njenem nedolžnem srci, in kri jo je zalila po vsem obrazu. Tiho je šepnila: „On je, moj Bog, on je!“ —

Vladimir je končal pesenco. In zdaj, ko so mu poslušalci jeli ploskati, prihití k njemu gospodična, oklene se osupelega dečka ter vzklikne: „Vladimir, brat moj!“ — Tudi deček objame svojo predrago sestro, rekóč: „Oh Olga, zlata Olga!“ — —

Družba okolo mize je začudena gledala to nebeško veselje takó nenadnega združenja. V tem trenutku stopi gospod v sobo, da tudi on gleda iskreno bratovsko ljubezen. Ganení so bili vsi, ko jim je Vladimir povedal svoje dogodke. Z velicim veseljem sta gospod in gospá tudi njega vzela za svojega otroka. Naposled reče gospod: „Glej Vladimir!“ ker si doslèj toliko hudega moral prestati, zato tí pošlje vsemogočni Bog letos takó vesele in prijetne božične praznike, kakeršnih še nikoli imel nisi.“

Vladimir je ostal v trgovčevej hiši, kjer se mu je dobro godilo, ter ni pozabil tudi svojega dobrotnika Kómareka. Takój drugi dan mu je naznanil pisméno, da je našel svoje preljubo sestro Olgo. Kómarek to čuvši, radoval se je s svojo ženo in hvalil Boga, ki nas vodi po tako čudnih potih.